

DAGENS FRÅGOR

Den 26 januari 1940.

Luftkriget i Finland. De styrkor, som av ryssarna insatts emot Finland, torde röra sig omkring 1,000 krigsflygplan, av vilka minst en tredjedel äro två- eller fyrmotoriga bombplan. Såsom basområde användes främst Ingermanland, som rymmer en mängd flygplatser mellan Leningrad och estniska gränsen. Mindre styrkor synas vara förlagda utefter finska östgränsen upp till Murmansk. På sista tiden har livlig flygverksamhet förekommit från baser i Estland. Anfallet mot kusttrakterna i sydvästra Finland härstamma sannolikt härifrån. Detta tyder på att ryssarna redan lyckats färdigställa flygfält inom de områden (Ösel—Baltischport), som disponeras enligt avtalet med Estland. Anläggningen har i så fall gått anmärkningsvärt hastigt. Räckviddsförhållandena äro sådana, att Leningradsområdet väl kan användas även för företag mot sydvästra Finland, även om baser i Estland äro fördelaktigare. Brådskan med de estniska baserna tyder på att man gör sig beredd operera icke blott norrut utan även västerut, en operationsriktning, för vilken de nämnda områdena ligga mycket gynnsamt till. Denna riktning har f. ö. redan prövats genom anfall på Åland och på fartyg i trakten av Åland. Den för operationer västerut erforderliga räckvidden finnes också; Vasa, som utsattes för kraftiga anfall, ligger på samma avstånd från Baltischport som t. ex. Västerås.

Det ryska flygvapnets låga kvalitet har omvitnats av alla korrespondenter och framgår även av de utförda operationerna. Främst kan man konstatera en mycket omodern strategisk tankegång, vilken såsom betvingelsemetod räknar med skövling av icke militära värden och av värden utan större betydelse för hushållningen. De terroriserande företagen mot hemorten ha givits största uppmärksamheten i kommunikéerna och i pressen. Mycket starka krafter ha emellertid samtidigt nästan dagligen insatts gentemot militära mål i anslutning till fronterna, dock i regel utan avgörande verkan. Det taktiska uppträdandet och färdigheten i vapnets bruk — skjutning och bombfällning — ha oftast varit undermåliga. Måhända ligger en förklaring till den pågående bombarderingen av civilbefolkningen däri att precisionen icke är stor nog för verkan mot bestämda mål av påtaglig betydelse. Möjligt är också, att de bomber, som träffat civilbefolkningen, oftast varit riktade mot verkliga mål i hemorten, främst järnvägar och hamnar. Andan och disciplinen lär vara klen. Emellertid får man icke förbise, att varje företag ger ökad övning och — om motståndet är ringa — måhända också ökad självtillit. Det förefaller som om effekten i anfallen redan hade ökat betydligt jämförd med företagen under de första veckorna.

Flygmaterielens dåliga egenskaper ha även påtalats. De böra emel-

lertid icke överdrivas. En stor del av de flygplan, som användas, äro dock av samma typer, som gjorde stor nytta hos de röda i Spanien. Bombplanens försvar mot jaktplan har emellertid visat sig vara svagt. Den tekniska tjänsten på marken har mot förmodan fungerat väl såtillvida, att man stundom kunnat hålla i gång 400—500 flygplan på en dag, trots den rådande kylan. Å andra sidan tyder det stora antalet »blindgänger» bland de fällda bomberna på brister i materielen eller dess handhavande. Åtskilliga utrustningsdetaljer ha visat sig antingen illa gjorda och opålitliga eller också tillverkade i utlandet. Uteblir ersättningen av dessa delar, minskar nytillverkade flygplans användbarhet. Industriens kapacitet är stor. Det är ovisst, huruvida den verkligen är tillräcklig för att ersätta förluster, om dessa inträffa såsom hittills. 1938 lära sammanlagt 250 krigsflygplan av alla typer per månad ha utgjort industriens prestation, d. v. s. lika mycket som nu förbrukats i Finland på sju veckor, varvid huvuddelen av förlusterna är bombplan. Det förefaller knappast troligt att en planerad ökning av industrien till en kapacitet av 500 flygplan per månad varit möjlig, samtidigt som man likviderat både de främsta inhemska industriledarna och de utländska experterna. Sannolikt ersättas förlusterna i första hand genom att nya flygplan med besättningar eller hela förband tillföras från andra delar av riket. Om detta är riktigt och de månatliga förlusterna kunde bibehållas vid nuvarande omfattning, skulle det ryska flygvapnet efter ytterligare några månaders krig ha förlorat det mesta av sin slagkraft. En sådan verkan skulle bli av utomordentlig betydelse icke blott för utgången av attacken mot Norden utan även för Sovjets hela militära maktställning.

Den tuva, som skall välta lasset, är de försvarande flygstridskrafterna och luftvärnet. Det finska flygvapnet hade vid krigsutbrottet — liksom det svenska enligt 1936 års försvarsbeslut — endast en jaktflottilj. Även luftvärnet var relativt fåtaligt. Det förefaller som om jaktförbanden huvudsakligen användas i sydöstra Finland gentemot de bombförband, som insättas mot mål närmast bakom fronten samt mot denna trakt av hemorten. Huvuddelen av hemortsförsvaret måste nu — vid sidan av luftskyddet — bäras av luftvärnet. I övrigt måste man låta de härjande bomförbanden ha sin gång, så länge de jaktförband saknas, som skulle kunna avdelas för hemortens skydd. Även om Finland icke kan betvingas enbart genom luftanfall mot hemorten, vilket förefaller osannolikt, så skulle tillskott av jaktplan och luftvärn vara av ovärderlig nytta. Skadegörelsen skulle kunna minskas, pressen på befolkningens nerver lätta och till sist måhända det ryska flygvapnets slagkraft tunnas ut.

Det allvarligaste hotet mot Nordens frihet utgör emellertid icke det ryska flygvapnet utan de ryska lantstridskrafterna, »lemmel-tåget», som väller fram mot väster. I försöken att hejda dessa trupper skulle flygstridskrafter, främst lätta bombförband och jaktförband, kunna göra stor nytta genom ett ständigt guerillakrig emot etapplinjerna. På så sätt skulle det bli möjligt att skapa nya situa-

tioner, liknande dem som förekommit vid Suomussalmi, Tolvajärvi etc. Särskilt under sommaren, då framkomligheten i de sumpiga skogarna blivit mindre, skulle försök till »omfattning från luften» kunna lyckas. Behovet att understödja Finland med flyg grundar sig alltså på hänsyn både till försvaret mot de ryska flygstridskrafterna och till egna företag mot de ryska lantstridskrafterna. Ju mindre tillskott i mannakraft som kan tillföras Finland, desto starkare blir önskemålet att kompensera denna brist med flyg.

Tidningarna ha meddelat, att den svenska frikåren i norra Finland också omfattar en avdelning svenska flygare. Dessa ha redan berett fienden avsevärt avbräck på Sallafronten, men de ha också fått erlægga sin blodiga tribut. Måtte denna insats icke framkalla klenmod utan i stället vara en påminnelse om att dessa fåtaliga flygare — jämte handelsflottans män — i själva verket just nu äro Sveriges främsta försvarslinje.

Vad som under de gångna veckorna utförts av det finska flygvapnet är just operationer av här antytt slag. Jaktplanen ha säkert sin stora andel i de 250 nedskjutna ryska flygplanen, medan spaningsplan och bombplan arbetat mera i det tysta men därför icke mindre effektivt i fiendens rygg. Det förefaller, som om man skickligt lyckats förena god verkan med undvikande av förluster. Om, såsom man har anledning hoppas, det finska flygvapnet erhåller förstärkningar, komma frukterna av denna strategi att bli ännu påtagligare.

Utan opposition. Årets remissdebatt om samlingsregeringens statsverksproposition motsågs knappast med några större förväntningar, förrän det blev bekant att hr Sandler efter resan till Finland och fältmarskalken Mannerheim tänkte inställa sig i riksdagen för att göra ett utrikespolitiskt och finlandspolitiskt inlägg. Genom hr Sändlers anförande och den efterföljande debatten — varom mera på annan plats — uppstod i första kammaren den intensivaste remissdebatt, som hållits på mycket länge. Riksdagen framträdde för ett kort ögonblick återigen i nationens medvetande, sedan händelserna ute i världen länge pockat på det primära intresset och regeringssystemets art under flera år avskärmat riksdagens arbete.

Med en viss undran hade man avvaktat samlingsregeringens framträdande inför kamrarna. Utom den nye excellensen Günther deltog dock endast koalitionsregeringens resterande ministrar i debatten. Hr Günthers stillsamma och flärdfria uppträdande kontrasterade starkt mot den brio, som alltid utmärkte företrädaren, men det väckte uppenbarligen icke desto mindre — eller i vissa kretsar kanske just därför — förtroende bland riksdagsmännen. Eljest tog statsministern ensam helt hand om den yttre ledningen av regeringen, och han uttalade sig för första gången mera öppet om Finlandshjälpen och den nordiska politiken. Han gjorde det med sedvanlig auktoritet, men många skulle ha önskat än varmare tonfall. De nya statsrådets delvis undanskymda departement kommo icke i skottgluggen. Fraktionsordförandenas anföranden innefattade åtskil-

liga speciella önskemål och avspeglade vissa meningsmotsatser och åsiktsskiftningar bland regeringspartierna i fråga om den aktuella politiken. Men den brett dimensionerade regeringen undgick att uppvisa någon ränna.

Fraktionsordförandenas inlägg — liksom motionsverksamheten före den ordinarie motionstidens utgång — markerade den allmänna önskan att tills vidare icke riva upp några partipolitiska strider, fastän den gamla oppositionen genom en eftergranskning skulle ha rikligare stoff därtill än på länge; hr Ohlins kritiska yttrande om det länge försummade krigsindustriella förberedelsearbetet må dock nämnas. Värda att observeras voro föresatserna på många håll att hävda riksdagens inflytande. Det skulle förvåna på det högsta, om icke lagtimens arbete komme att präglas av en på senare år icke alltid sedd eller väsedd saklig frispråkighet. Såsom ett hälso-tecken vill man även inregistrera, att valdemagogin fått mycket litet utrymme i årets motionsflod.

Samlingsparlamentarismens väsensart blev föga dryftad. Man föredrar att vänta och se, att handla i stället för att teoretisera. Själva strukturen hos samlingsregeringen utsattes uppenbarligen endast från ett håll från en postum kritik: det var disponenten Sundberg i Överum, som klandrade det mot konstitutionell sedvänja stridande tillvägagångssättet vid ministärens tillkomst och dess alltför starkt partipolitiska sammansättning. Med anledning av vad vi i förra häftet yttrade i den konstitutionella frågan, må det nu tilläggas att även talmännen denna gång på sedvanligt sätt vid ministärskiften lära ha tillfrågats av konungen, ehuru detta förhållande av obekant anledning ej bragtes till offentligheten.

Debatten om budgeten trädde starkt i bakgrunden, och hr Wigforss blev icke som vanligt en av dagens huvudtalare. Företeelsen kunde icke förvåna. Sällan har ett så ovisst riksstatsförslag framlagts. Närmast är budgeten blott en alternativ sannolikhetskalkyl — hr Skoglund förliknade den vid en frötall — och enär den avser en tid, som sträcker sig till 30 juni 1941, vore annat otänkbart. Allt hänger på den internationella utvecklingen, och man får en god föreställning om osäkerhetsmarginalerna, när man kan räkna ut att de nuvarande extra inkallelserna per dag kosta statsverket inemot 2 milj. kronor. Trots lofvärda ansträngningar har också besparingsaktionen visat sin synnerligen begränsade räckvidd. För stunden och i avvaktan på den närmaste tidens händelser synes regeringen icke vilja gå för bröstganges fram mot skattedragarna eller den sociala välfärden. Den vill av allt att döma uppskjuta en eventuell social nedrustning tills det blir tvingande nödvändigt. Men ingen är längre blind för att en förlängning av kriget även för ett neutralt Sverige kan nödvändigöra statliga tvångsåtgärder av ett omfång, som man under 1930-talets optimistiska skede ej ville tro på möjligheten av. De nu ofrånkomliga försvarskostnaderna och den moderna sociala standarden ha gjort vårt land vida mer känsligt för en europeisk konflikt än på 1910-talet. Redan under fjolårets ur-

tima riksdag beslöts genom en serie nya eller stegrade skatter framskaffa ett belopp av beräknade 300 milj. kronor. Under världskriget dröjde det till maj 1915, innan någon ny skatt ansågs behövlig; den då beslutade krigskonjunkturskatten gav under första året omkring 2 milj. kr. Denna jämförelse är belysande för skillnaden mellan förr och nu.

Järnverket i Norrbottens ekonomiska problem ha länge varit föremål för den svenska riksdagens uppmärksamhet, där de bl. a. under de gångna åren föranlett åtskilliga motioner från högerhåll. Otvivelaktigt har denna landsända rätt att kräva statsmakternas intresse. Såväl dess belägenhet som en gränsmark som dess i vissa avseenden säregna sociala struktur kräva det. Skattebördan är högre än i det övriga riket och i motsats till landet i övrigt gör sig här ett visst befolkningstryck kännbart.

Med hänsyn till de rika naturliga tillgångar, som föreligga i Norrbottensmalmen, är det lättförklarligt, att önskemålen skulle koncentreras sig på statens medverkan till en norrländsk förädlingsindustri inom järnhanteringen. Förkämparna härför, varibland främst återfinnes Norrbottens läns energiske hövding, hava emellertid förbisett de förutsättningar för järnhantering, som enligt all erfarenhet världen runt varit de avgörande för uppkomsten av en järnhantering — tillgången till billigt bränsle. Malmen tål långt bättre de stora frakterna än kolen. Ingenstädes ha järnverken geografiskt grupperat sig efter malmfyndigheterna. På detta enkla faktum ha också alla hittillsvarande försök att åstadkomma en bärande järnhantering i Norrbotten strandat.

När saken nu åter tagits upp och avgjorts av den urtima riksdag — till vars behandling en fråga av denna natur väl minst av allt bort höra — har det varit under förutsättningar och med kalkyler, som inom alla initierade kretsar väckt den största förvåning. Kungl. Maj:t begärde ett anslag av 10 miljoner kronor för grundande av ett aktiebolag för järnverksdrift i Norrbotten och däröver 3 miljoner som driftskapital. Järnverket skulle avse tillverkning av koks eller träkolstackjärn och bereda sysselsättning åt något över 100 man; i senare fallet ansåge man ytterligare 500 man skulle kunna beredas sysselsättning inom skogsväsendet för framställande av träkol. De arbetslöshetsminskande åtgärderna skulle alltså vad själva järnverket beträffar kräva en kapitalinvestering av omkring 100,000 kr. per sysselsatt man (då emellertid hälften av järnverkets arbetarstam måste tagas bland yrkeskunniga i Mellansverige får denna summa fördubblas i vad den avser att bereda sysselsättning åt Norrbottens befolkning vid järnverket); belopp som äro så exorbitanta, att de sociala skälen icke kunna åberopas, om icke mycket gynnsamma ekonomiska förutsättningar för en dylik anläggning äro för handen. Handelsminister Möller kunde icke heller grunda sin framställning på förslag av de sakkunniga, som utrett frågan, och vilkas avstyrkande var ovanligt väl dokumenterat. Det visades, att tillverkningen av

kokstackjärn med visshet icke skulle bära frakterna av kol till produktionsorten och av den färdiga produktionen till konsumtionsorten, varför varje konkurrens med importerat tackjärn skulle bliva utesluten. För träkolstackjärnet fanns under vanliga förhållanden icke heller tillräcklig avsättningsmöjlighet; den mellansvenska järnhanteringen, där stora kapital äro investerade, arbetar som alla kännare veta med en masugnskapacitet, som ännu icke på långa vägar kunnat till fulla utnyttjas. När härtill kommer den ringa verkan i arbetsskapande syfte, som uppstår genom ett järnverk med dess begränsade arbetarantal, kunna inga sociala skäl anföras, som skulle eliminera de ekonomiska betänkligheterna av denna felinvestering av betydande mått.

Handelsministern ansåg sig emellertid kunna åstadkomma andra kalkyler och häri ligger i själva verket det mest uppseendeväckande. Med stöd av åren 1934—1938 sökte hr Möller uppvisa, att järnverket skulle giva genomsnittsvinst, som emellertid grundade sig endast på resultatet av åren 1937—1938, vilka skulle giva överskott på en beräknad förlust åren 1934—1936. Oavsett att själva kalkylerna grundades på förutsättningar, som redan underkänts av de sakkunniga och icke blivit starkare för att de upprepats, är ändock handelsministerns förfaringsätt anmärkningsvärt. Varje kännare av svensk järnhanterings ekonomiska struktur vet nämligen, att åren 1934—1938 icke tidigare haft sin motsvarighet i svensk järnhanterings historia, att de kännetecknats av förut aldrig uppnådda produktionsrekord för stål, som i stort sett snabbt slagits det ena året efter det andra och att därför en kalkyl, som bygger endast på dessa år, utan vidare på förhand måste avvisas som vilseledande. För statsdriften är det sannerligen ingen rekommendation att man till de anslagsbeviljande organen kan framkomma med och — än mera — kan vinna gehör för kalkylationer, som aldrig ett ögonblick skulle kunna godtagas av något ekonomiskt ansvarigt organ inom det förkättrade enskilda näringslivet. Ingen vet när och hur det nuvarande kriget kommer att sluta. Ett kan väl emellertid med tämlig säkerhet förutses — att efter kriget kan förväntas en långvarig kris, vilken särskilt hårt drabbar den konjunktur känsliga järnindustrin. 1920-talet var för den svenska järnhanteringen en svår och plågsam anpassningsperiod efter de förändrade förhållanden, som fredsslutet medförde, och kännetecknades av katastrofalt sänkt produktion, arbetslöshet och lönereduktioner. Den definitiva ändringen kom med de begynnande rustningarna. De naturliga framtidsutsikterna för ett järnverk i Norrbotten efter dess färdigställande bygga sannerligen ej i förutsättningar, som kunna grundas på förhållandena 1934—1938, då f. ö. även enligt handelsministern endast två år skulle giva vinst, utan måste bedömas efter dess livsmöjligheter under ett långt kärvare ekonomiskt klimat. Att svenska riksdagen nöjt sig med att tillhandahålla produktionskalkyler endast för en tid, som kännetecknats av den mest utpräglade högkonjunktur, som varit, är en säregen, låt oss hoppas numera icke längre möjlig, följd av den svenska ma-

Dagens frågor

juritetsparlamentarismen, där det parlamentariska förtroendet fått ersätta även den mest motiverade sakliga skepsis.

Inom riksdagen gjordes försök att begränsa förslaget till ett verk för tillverkning av järnsvamp, varför möjligen ett större berättigande skulle vara för handen än för den redan på förhand dömda tackjärnstillverkningen.

Riksdagsbeslutet gick ut på anvisande av aktiekapitalet 10 miljoner kronor med uppdrag för det nya bolagets styrelse att undersöka lämpliga verksamhetsformer för det nya företaget.

Anslaget är sålunda beviljat — i en tid, då sparsamhet mera än någonsin är ett trängande behov för att kunna bemästra allt annat överskyggande problem. En viss möjlighet föreligger dock ännu att det ekonomiska förnuftets röst skall kunna komma till tals.

Mycket vilar här på den behandling ärendet får i fortsättningen. Den nye handelsministern torde kunna förväntas i frågan hava en mera realistisk syn än den avgångne, efter vilken Norrbottens järnverk står som monument över hans verksamhet inom ett departement, »varav han ännu icke visste vad han skulle göra». Sveriges näringsliv har emellertid rätt att kräva att, innan den beslutade investeringen bindes i fasta anläggningar, de ekonomiska förutsättningarna härför ånyo göras till föremål för en omsorgsfull och noggrann prövning. Vårt nationella liv har icke längre utrymme för den lösaktighet, som än i det sista präglat statsmakternas åtgärder på det ekonomiska området och åt vilka alltför länge givits skenet av däckkraft, då de i själva verket icke inneburit annat än brist på ansvarskänsla.

Norrbottens försörjningsproblem kräva andra lösningar, där erfarenheten och viljan att genomtränga ekonomiska sammanhang få utrymme i en ärlig strävan att skapa livskraftiga näringsgrenar.

Härtill torde Svensk Tidskrift i den närmaste framtiden få tillfälle återkomma.

Finland och Västerlandet. Finlands hjältekamp slår bryggor över århundraden och årtusenden tillbaka till krigshistoriens heroiska åldrar, då numerär underlägsenhet kunde i rent av obegränsad grad uppvägas av kvalitativ styrka. Kulturfolkens militära överlägsenhet, säger Xenofon, bestod däri, att de, till skillnad från barbarerna, kunde strida i rotar och led. Alexander kunde med en liten men högt kvalificerad armé framtränga från Hellesponten ända bort till Indiens gräns; Cæsar kunde med några legioner göra sig till herre över de vidsträckta och folkrika germanländerna. Långt in i nyare tid ha Alexandertåg förekommit, ej minst i Sveriges historia. Kulturfolkens kamp mot barbariet bildar en hela historien genomlöpande, ständigt upprepad serie, karakteriserad av mindretalets seger över en till synes förkrossande övermakt. Då intet annat hjälpte, uppsökte man det onda i dess rot. Man tillgrep korståg för att kristna och civilisera de folkhärdar, som icke på annat sätt kunde avvänjas från härjning och brand. Man tillämpade kolonisationens princip att

leda in den farliga massans utflöde i nyttiga kanaler, att söka få inflytande på dess ledning.

För Sverige—Finland var ända sedan medeltiden det slaviska grannskapet det stora problemet. De första Vasarnas politik betecknar övergången från kolonisations- eller utanverkssystemet, sedan det visat sig fåfängt att annorledes värja Finland mot de ständiga överfallen. En gång försöktes till och med, under Jakob de la Gardie, en odyssé mot tsarernas huvudstad, syftande till regimskifte. Något liknande föresvävade Karl XII, sedan han först med framgång tillämpat denna metod mot August II. Utanverken ha vidgats och åter sammanträngts; ett helt århundrade stod massans rike tätt inpå Sveriges gräns men måste åter vika under världskriget. Nu väller det åter fram mot Finland och mot oss. Härjning, brand och barbari beteckna som förr dess väg.

På längre sikt sett är det en ovan roll för oss svenskar att icke från början vara med därborta. Följer jag mitt truppförbands historia genom seklerna, tycks det nästan, att jag finner det oftare östanhavs än hemma på roten, allt ifrån Långe Bengts fänika år 1551 till den sista vargeringsbataljonen år 1809.

Men än reder sig Finland ensamt. Förhållandet är så mycket märkligare, som Xenofons tider för länge sedan äro förbi. Även barbarerna hava numera lärt sig strida i rotar och led. Atenarnas övertag blev möjligt därför att perserna icke kunde utnyttja sina myllrande miljoner; de kunde i själva verket icke organisera, leda och livnära avsevärt större styrka än atenarna själva hade. Nu är allt annorlunda. Västerlandet har lärt slaverna organisation och teknik; kontinentens största massa pressas in i rotar och led och har fått i händerna hela den fruktansvärda apparat, som kulturen uppfunnit till gissel åt sig själv.

Skall under sådana förhållanden kulturens tappra utpost därborta i längden kunna motstå trycket? Kunna i längden tapperhet, krigskonst, odödliga bragder förslå mot den osjäliska materiens häxdans? Skall icke massan, den organiserade massan vältra sig över allt detta och döda det med sin raa tyngd? Här föreligger i sanning ett mene tekel för Västerlandet. Ty Västerlandet bär självt i eminent mening skulden till det som sker. Spengler har sagt om steppernas och tundrornas folk, att de sakna sinne för teknik, och att i deras kommande världsrrike all Västerlandets härlighet en gång skall försvinna för den återvändande primitivismen. Men hjälpsamma västerländska händer och hjärnor hava lärt dem maskinernas hemlighet. Och mer än så. Västerlandet har visat vägarna och medlen, genom vilka en ohämmad förstörelseinstinkt kan sopa undan ända till de sista resterna av all Västerlandets odling. Västerländsk härorganisation satte masshären i system, formade det oformliga. Västerländsk teknik lärde ut hur man försätter krigets heroiska dygder ur spelet genom pansarvidunder, som utspy död över de tappre, ett ojämnt spel, där den fege vinner och den modige dör. Västerlandet har så länge i sina krigsakademier predikat krig mot civilbefolk-

Dagens frågor

ningen, att det icke har rätt att förundra sig över, att lärdomen funnit villiga adepter där borta på andra sidan kulturgränsen, änskönt man på denna sidan ännu tvekar att tillämpa den. Västerlandet har visat hur det går till att trampa ned småstater med soldatstövlar. Västerlandets *krigsvetenskap* är det, som givit den råa massan de flesta chanserna i spelet och därigenom underminerat grunden för de små kulturfolkens självförsvar. Bör icke detta giva Västerlandets härförare av i dag något att tänka på? Går icke i dag ett bud ur tiden själv till krigets män i de stora kulturnationerna, till dem som befalla över de väldiga uppbåden av levande och döda maktmedel, till herrefolken, som bära riddare- och korstågsarvet i sitt blod? Finns det inte i dag en större, en heligare uppgift för dem än att sarga varandra eller att i överksamhet åse hur den lilla skaran därborta ensam uppbär hela tyngden av den fruktansvärda anstormen?

Budet från Finland bär trots allt något hoppfullt med sig. Massan och stålet betyda dock icke allt; det fordras även i maskinåldern en själ i själva kriget, och kanske skall hjältesjälen till slut segra över masssjälen. Men därför fordras att allas våra själar brinna. En världs avsky har hopats över österns barbarer, men det räcker icke med avsky allena. Ännu alltjämt svartnar himlen av deras bombers rök, ännu bär varje dag vittne om nya illdåd. Angriparnas händer och tungor förlamas icke, ty än briuna icke själarna från Nordkap till Trafalgar, från Masurerna till Västerhavet, av helig eld som i korstågens tid.

Den svenska folksjäl, som en gång brann för andens frihet och under århundraden drog svärd mot snöda jättar utan att räkna deras antal, denna själ är dock ännu icke död. Den förskräckes icke inför det växande hotet. Den utmanar icke ödet, den rör sig icke med stora ord. Men när stunden kommer, skall den känna sig buren av den urgamla plikten och rätten att på fädernas vis utan frågor och utan tvekan gå till strids för friheten. En tröst hava vi alltid, en sista men orygglig: angriparna skola försvinna spårlöst och deras verk med dem, men de som dö för friheten, skola leva, såsom frihetssången från Maraton och från Salamis lever ännu efter årtusenden.

Så låt oss ej sörja över att vi äro ett litet folk utan glädjas över att vi hava något stort att dö för och att leva för, att vi icke tillhöra dem, vilka fösas såsom boskap till nesliga handlingar och en neslig död. Låt det bli slut med ofärdsprofetiorna från predikstolarna! Lägg i stället in i tal och handling något av atenarnas glada kampsång. Låt oss tro med karolinen: »Ingen kula träffar människan utan Guds vilja, antingen man går rätter eller lutad, och haver en sådan god resolution den nyttan med sig, att fienden kan i anseende till sådana tappre furieuse krigsmän bliva förskräckte och bevekta att förlåta deras poster och artilleri.»

T. Holm.

Giuseppe Motta. Giuseppe Motta avled den 23 januari. Med honom försvann en av de sista bland de markanta idealistiska europeerna från folkförbundets teatraliska tid under 1920-talet. Briand, Balfour, Benesj, Scialoja, lord Robert Cecil, Stresemann, Hymans, Nansen och Branting — alla ha de före honom antingen gått ur tiden eller dragit bort från scenen. Som Schweiz' president 1920 tilldelades Motta den historiska rollen att öppna den första folkförbunds-assemblyn. Med ett Dantecitat ställde han förbundets verksamhet under hägnet av den makt, vars »kärlek styr solen och de andra stjärnorna». Hans och andras förtröstan gick icke i uppfyllelse. Utgålligt men med tiden alltmer resignerande kvarstod han som Schweiz' främste Genève-delegat ända tills det europeiska sammanbrottet kom i höstas. Han fick ej se krigets slut eller det nya Europa, som skall byggas upp ur ruinhögarna. Denne 20-talist fick blott uppleva katastrofen för de idéer, han kämpat för med hela sin eldsjäl.

Giuseppe Mottas levnadsöde kan förtjäna några ord. Han var född 1871, i den italienska delen av Schweiz, högt upp i Alperna vid Airolo i Ticino. Uppmärksamma resande på S:t Gotthardbanan kunna ännu se »Hotel Motta» i stora bokstäver på ett enkelt hus — hans moder lär ännu sedan han blivit förbunds-president ha fortsatt sitt värv som utskänkerska. Motta studerade både i franska Schweiz och vid tyska högskolor och förvärvade vid unga år juris doktors titel i Heidelberg. Han blev advokat i sin hemkanton och invaldes redan vid 22 års ålder i dess parlament. 1899 befordrades han till nationalråd, d. v. s. ledamot av förbundets andra kammare, och i december 1911 valdes han till det katolsk-konservativa partiets då ende medlem av förbundsrådet, d. v. s. förbundsregeringen. I nära trettio år och ända till sin död tillhörde han regeringen, till 1920 som finansminister och därefter som utrikesminister.

Dessa korta notiser äro ganska typiska för en framstående schweizisk politikers karriär — blott den tidiga starten och den långa oavbrutna tjänstetiden i regeringen äro exceptionella. Det kunde knappast sägas, att Motta vid inträdet i regeringen 1911 tillhörde det katolska partiets absolut ledande män. Hans inval dikterades främst av statsräsonen eller, kanske riktigare sagt, förbundsstatsräsonen. Just under åren före världskriget hade den irredentistiska rörelsen i Ticino sin högflod; den soliga men fattiga italiensktalande kantonen hade länge varit orepresenterad i Bernregeringen, och Mottas inval utgjorde ett försök att gjuta olja på den nationalistiska vågen. Det är i högsta grad Mottas förtjänst att försöket lyckades. Medan de flesta andra italienska irredentakrav realiserats, har Ticino blivit Schweiz troget, ja, allt trofastare med åren. Även under abessinska kriget lyckades Motta med uppjudande av all sin diplomatiska virtuositet gå en medelväg mellan Genève och Rom, därmed förebyggande en italiensk aggression. Men i fjol hölls för första gången den stora schweiziska manövern i Ticino, som ligger oskyddat framför Alpkedjans både naturliga och militariserande fästningsvall.

Endast två schweiziska förbundsråd ha suttit i regeringen under

Dagens frågor

längre tid än Motta. Men det var längre tillbaka i tiden och innan de nu gällande, låt vara icke tvingande, bestämmelserna om pension införts. Sannolikt kommer det att dröja innan någon i framtiden kan överträffa Mottas regeringsår. Förbundsrådets till tjänsteåren nu äldste medlem, den fransktalande trafikministern Pilet-Golaz (designerad som den nye utrikesministern), tillträdde sålunda sin tjänst först den 1 januari 1929. Själv gjorde Motta ett slags ideologi av personstabiliteten i Schweiz, men det vore att inge oriktiga föreställningar, om Mottas många år finge anses som typiska.

Att Motta för en månad sedan för nionde gången återvaldes av parlamentet hade framför allt sin grund i den sällsynta makt och charm, som hans personlighet utstrålade. Han var en symbol för »sensus helveticus», för federalismens idé, för enheten i landets språkliga och konfessionella splittring. Med osviktig energi och kompromissförmåga verkade han för sammanhållning, utjämning och tolerans. Väldigare än andra förfäktade han alltifrån begynnelsen till ändan av sitt politiska liv 1800-talets humanitetsideal, och även i den schweiziska demokratiens väsen inlade han den »humanitas», som han ständigt predikade; som folkförbundspolitiker ville han ofta överflytta det 600-åriga edsförbundets dyrköpta historiska lärdomar på Wilsons överstatliga skapelse. Även som katolsk-konservativ partipolitiker var Motta fredsstiftare, icke minst i hemkantonen, där Vetterligeväret tidigare varit ett alltför ofta anlitat argument i striden mellan höger och vänster. Som katolik företrädde Motta den fattigaste och väl också den förnöjsammaste delen av befolkningen i Schweiz, och hans politiska trosbekännelse med sin blida antikapitalism, moderna »mondism» och gammaldags auktoritetslära var nästan ordagrant hämtad ur de påvliga encyklikorna 1891 och 1931. Han var andligen befryndad med Brüning, Seipel, Dollfuss och andra, som velat i praktisk politisk handling omsätta katolicismens världsliga idéer. Han har med oavbruten framgång fullföljt verket att försona landets protestanter och katoliker efter 1840-talets inbördeskrig och 1870-talets kulturkamp genom att söka återskänka katolikerna den gamla pariteten från tiden före Napoleon; kronan på verket var återinförandet 1920 av nuntiatoren i Bern med dess icke oavsiktliga följdverkan: de tysktalande katolikernas för positivt beslut oundgängliga uppslutning vid de fransk- och italiensktalande schweizarnas sida i folkomröstningen om Schweiz' inträde i folkförbundet.

Motta var säkerligen sitt lands förnämligaste politiske talare. När man läser hans tal, utgivna i tvenne band 1931 och 1936 under titeln »Testimonia temporum», göra de måhända inte — såsom oftast när det gäller tribunens stora män — samma mäktiga och bedövande intryck som när man hört dem eller sett den flammande latinaren i talarstolen. Men få av samtidens mera kända politiker torde så suveränt ha behärskat talandets konst som denne schweizare. Icke minst anmärkningsvärd var Mottas språskicklighet, ovanlig t. o. m. i Schweiz. Trots att italienska var hans modersmål talade han i parlamentet alltid franska, och ingen fransktalande kunde överbjuda ho-

En numera sällsynt familjebild. Motta och hans hustru i kretsen av sin stora barnskara på silverbröllopsdagen 1924. (En av döttrarna har f. ö. genomgått utbildning till sjukgymnast i Stockholm.)

nom i oratoriska effekter på detta språk. Mera sällan men även mästerligt talade han tyska — alltid vid föredrag i tyska Schweiz — och det sades om honom, att han i religiösa frågor t. o. m. föredrog tyskan, det språk som hans universitetslärare talat. Hans retorik hade ofta advokatens etsande skärpa men var särskilt på hans äldre dar icke fritt från ett rutinmässigt blomsterspråk, där citat från de stora romarna eller teologiska tänkare oftast insprängdes. Icke heller saknade de en personlig självmedvetenhet, som ibland kunde bli huvudsak i stället för bisak.

Det som gjorde Motta till en fängslande politiker av stort format var föreningen hos honom av juridisk exakticitet och idealistiskt patos. Hans katolska tro var inte en tom bekännelse — ständigt återkom han i sina tal till satsen »stat crux dum volvitur orbis», och hans gravskrift över system-abbadissan var en kristligt-litterär rangprestation. Han optimistiska idealism hade denna starka religiösa grund. När man på senare år såg honom, med livligheten i rörelserna och harmonien i de spelande ögonen, tänkte man osökt på Nathan Söderblom. Med sitt lyriska temperament, sin improvisationskonst och sin generösa mänsklighet företrädde Motta Söderblomstypen kanske i högre grad än någon annan på våra breddgrader bekant politiker. Trots att mannen i åtta långa år sattes att prosaiskt syssla med Schweiz' av världskriget svårt derangerade finanser var hans egentliga kallelse etikerns och profetens; därför blev han heller aldrig

Dagens frågor

en partiledare i vanlig mening men väl en ovärderlig moralisk tillgång för regimen under en tid, då även den schweiziska demokratiens principer ställdes under intensiv kritisk debatt av en yngre generation.

För Motta var det mellanfolkliga samarbetets nödvändighet en religion. Den som vägrar att erkänna denna nödvändighet upphör att förtjäna namnet »créatrice divine», yttrade han i Genève en gång. Han vakade sorgfälligt över den särställning inom N. F., som Schweiz erhöll genom 1920 års Londondeklaration i anslutning till Wienerfreden. Han tillhörde samtidigt länge dem, som ville bygga ut och bygga på Versaillesstraktatens skröpliga skapelse, men han hämmades i denna strävan även av mot N. F. fientliga tyskschweizare, och i början av 1920-talet var hans politiska position tidvis ganska svag i Schweiz. De inre stridigheterna bilades dock, och med tiden blev han av sina »confrères» alltmer erkänd och uppburen som edsrepublikens stämma i världen. Sin största oration i Genève höll han, när Sovjet-Ryssland ansökte om medlemskap i förbundet. Vid 1918 års storstrejk i Schweiz hade han som regeringsledamot varit med om att hastigt förpassa den sovjetryske ministern i bil över gränsen till Tyskland. Misstron till Sovjet efter denna ryskt inspirerade öppna klasskamp har aldrig fördunstat, och förbundsrådet har oeftergivligt sagt sitt nej till alla förslag att återknyta de diplomatiska förbindelserna. Några meningar ur det manliga, avstyrkande tal, den schweiziske statsmannen höll när den ryska ansökan om medlemskap behandlades, äro i dag föga mindre aktuella än 1934. »Kommunismen är på varje område — religiöst, moraliskt, socialt, politiskt, ekonomiskt — den radikalaste negation av alla de idéer, som äro vår grundval och på vilka vi stå. — — — Sovjetkommunismen bekämpar religionens idé och det översinnliga i alla dess former. Lenin har jämfört religionen med opium. Trosfriheten är endast ett sken. Prästerna och deras familjer ha berövats livsmedelskort. Templen äro härjade och ligga i ruiner. Det fanns i Moskva femhundra kyrkor och kapell; blott fyrtio finnas kvar. — — — Flera frågor inför rådet och församlingen äro ännu olösta. Församlingens resolutioner beträffande Georgiens oavhängighet sova icke under döden. Armeniens, Ukrainas och andra nationaliteters folk skola en gång se män, som med hela sin själ skola taga itu med dem. Hela den civiliserade världens sympatier följa de hjältar, som försvara sitt liv och sin frihet. För dessa frågor kan ej finnas någon preskription.»

Elis Håstad.